

Itinera - 'Ook 2018 wordt het jaar van de migratie'

Voor een debat over migratie is het eerste wat je voor je voeten geworpen krijgt: 'stop met asiel en migratie samen te bespreken'. De realiteit laat zich echter niet vangen in politiek correcte taboes. Voor de meeste mensen is het absorptievermogen van een maatschappij voor nieuwkomers beperkt, ongeacht welke labels erop geplakt worden.

Ook liberale naïevelingen durven nogal eens in de mist te gaan op dat punt. Ze willen al te graag doen geloven dat migratie werkt via een soort van communicerende vaten. Alsof een land dat kiest voor meer economische migratie automatisch minder instroom kent op andere vlakken. Mis uiteraard.

Quotasysteem

Iemand die dat blijkbaar goed begrepen heeft, is de nieuwe bondskanselier van Oostenrijk, Sebastian Kurz die recent stelde: 'De grenzen tussen asiel en economische migratie zijn vervaagd'. De 31-jarige conservatieve Kurz ijverde in Bild am Sonntag voor een geheel nieuw vluchtelingenbeleid voor de Europese Unie: 'De lidstaten moeten zelf bepalen of en hoeveel mensen ze zullen ontvangen'.

De Europese politici beslisten in Brussel om een quotasysteem te installeren maar vergaten daarbij dat de migranten op weg naar Europa niet naar Bulgarije, Tsjechië, Polen of Hongarije willen. Ze willen vooral naar Groot-Brittannië, Duitsland, Oostenrijk, Zweden of... België. Volgens Eurostat vraagt momenteel 60 procent van alle migranten die naar de EU komen asiel aan in Duitsland.

Iets wat vaak onderschat wordt, is dat de migratiestroom mede afhangt van de hoeveelheid al aanwezige migranten. Als die laatste groep groeit, wordt de stroom van nieuwe migranten groter waardoor bij een bepaald inkomensverschil de migratie nog verder toeneemt. Economen zoeken altijd naar een evenwicht: een punt waarop tegengestelde krachten een evenwicht bereiken zodat het systeem stabiliseert.

Een grote vooruitgang zou zijn dat we de vraag of migratie positief of negatief is zouden kunnen vervangen door de meer relevante vraag: 'Hoeveel migratie is haalbaar?' Het antwoord hangt af van de vraag hoe snel migranten integreren in de autochtone gemeenschap. Cruciaal is om de ondertussen ook wetenschappelijk onderbouwde inzichten rond de samenleving als een fragiel sociaal weefsel in rekening te brengen. Bekijk het als een groot spinnenweb waar samenwerking essentieel is maar ook complex om tot stand te brengen. (In wiskundige termen gesteld: het evenwicht is alleen lokaal stabiel).

Dus een gematigde migratie kan leiden tot sociale voordelen, terwijl bij een aanhoudende snelle migratie aanzienlijke kosten dreigen. Om dat omslagpunt in te schatten, moeten we bescheiden toegeven dat onze verzamelde inzichten allesbehalve een exacte wetenschap genoemd kunnen worden. Met andere woorden: dat is en blijft een politieke zaak. En daarom is het debat rond het maatschappelijk draagvlak en absorptievermogen niet alleen nodig maar ook onvermijdelijk. Met name in Antwerpen komt dit duidelijk centraal te staan nu binnen hooguit enkele jaren zowat de helft van de Antwerpenaren van buitenlandse origine zal zijn, de natuurlijke bevolkingsevolutie (geboorten minus overlijdens) slechts positief is voor inwoners van buitenlandse origine en autochtone Antwerpenaren jaarlijks de stad ontvluchten aan een ritme van 3.000 per jaar.

Paul Collier

Oxfordeconoom Paul Collier denkt over deze vragen al zijn hele leven na en werd recent in België gelauwerd voor zijn werk waarin hij consequent analyseert dat de maatschappijen die migranten ontvluchten gekenmerkt worden door falende sociale modellen. Hij stelt daarbij onomwonden dat er een groot risico bestaat dat wanneer de groep migranten die naar een bepaald land migreert te groot is, migranten niet de falende sociale modellen van de eigen samenleving loslaten en die van de ontvangende samenleving overnemen, maar juist vasthouden aan de eigen, falende, sociale modellen, en hiermee de ontvangende samenleving beïnvloeden waardoor de sociale modellen ook daar aangetast worden.

Wanneer de ontvangen samenleving dan ook nog eens een integratiebeleid voert dat gericht is op het in stand houden van de eigen cultuur en waarden van de groep, zoals bijvoorbeeld het multiculturele model, in plaats van een model dat is gericht op assimilatie, een beleid waar Collier (immers zelf een afstammeling van geassimileerde migranten) voor pleit, dan dreigt het effect van migratie op de ontvangen samenleving ronduit negatief te zijn, met name op sociaal en cultureel gebied. Collier stelt letterlijk: 'Er is geen ethische reden waarom wij van een migrant niet zouden mogen verwachten dat hij de autochtone cultuur overneemt als een van de voorwaarden om toegelaten te worden in een gastland'.

Collier omschrijft grote diversiteit als een handicap voor een maatschappij, die de gemeenschappelijke verbondenheid ondermijnt, waarbij zeker in de Europese Unie het al moeilijk is om de onderlinge diversiteit tussen lidstaten te overkomen, laat staan wanneer er grote groepen migranten in de EU leven beperkt of niet-geïntegreerd zijn.

Conservatief versus niet-conservatief

Voorwaar geen politiek correct leesvoer! Dat assimilatie sowieso grote pragmatische voordelen kent, is evident. Een gemeenschappelijk cultureel gedrag versnelt het moment dat nieuwkomers en migranten zich als één volk zullen beschouwen. Het is niet zomaar dat we stellen dat in deze materie het niet in de eerste plaats om een kloof tussen links en rechts gedachtegoed gaat, maar eerder tussen conservatief en niet-conservatief denken. Conservatieven bekijken migratie sowieso niet alleen vanuit economisch perspectief maar houden ook rekening met sociale en culturele gevolgen en de impact van te grote diversiteit op afnemende onderlinge verbondenheid en solidariteit. Iets om over na te denken nu ook 2018 zich aftekent als een jaar waarin de migratie van arme naar rijke landen nog zal versnellen.

17 januari 2018

Ivan Van de Cloot

Chief Economist Itinera © - www.itinerainstitute.org

Ivan Van de Cloot is voor Itinera auteur van 'De rekening moet kloppen' en co-auteur van 'Het grijze goud', waarin een strategische visie voor respectievelijk ons pensioenstelsel en onze ouderenzorg wordt ontwikkeld. In 2014 publiceerde hij de bestseller 'Roekeloos, over banken en politiek' en in 2016 'Tax shift, waarom ons land een belastinghervorming nodig heeft'. Hij schreef mee aan 'De Verlichting uit Evenwicht' (Van Halewyck 2016).

Migratievisie of automatische piloot?

Het migratiebeleid komt sinds lang neer op een stop-and-go beleid. Een langetermijnstrategie is er niet. Een samenhang met de economische cyclus wel: gaat het beter, dan is er meer nonchalance, gaat het minder, dan zijn er strengere immigratiebeperkingen. Bij een korte termijn tekort aan arbeidskrachten werden uit opportunisme al snel 'tijdelijke' gastarbeiders onthaald. De daaropvolgende aanscherping van beperkingen steunde al evenmin op het doordenken van de impact van migratie of op een diep moreel standpunt.

Zo versoepelden de Amerikanen hun migratieregels rond 1965, verscherpten de Britten de hunne in 1968, subsidieerde Australië immigratie fors in de jaren zestig en stapte het in de jaren negentig weer over op strenge restricties. Het lag allemaal in lijn met de economische cycli in die landen.

Mensenstromen

Migratie is allesbehalve perfect te voorspellen, en al zeker niet de omvang. Zo leidde de uitbreiding van de Europese Unie naar het Oosten tot de discussie over hoeveel mensenstromen ze op gang zou brengen. In het Verenigd Koninkrijk schatten ze dat erg laag in en kozen ze voor een opendeurpolitiek. Dat in tegenstelling tot de meeste West-Europese landen, die wel restricties toepasten. De Britten schatten de verwachte instroom op 13.000 Oost-Europeanen. De werkelijke immigratie bedroeg in enkele jaren tijd ongeveer 1 miljoen. We weten allemaal wat dat bij de Britten heeft gedaan met het draagvlak voor open beleid.

Uit schrik extreme partijen in de kaart te spelen, vermeden de meeste politici het onderwerp vele jaren angstvallig, terwijl het migratiebeleid bij de kiezers wel omhoog schoot op hun ranglijst van beleidsprioriteiten. De houding van links, grotendeels pro-migratie, leek te zijn: 'Bagatelliseer de kwestie, laat zoveel immigratie toe dat we met dat aantal weg kunnen komen en verkondig dat dit goed is voor de groei.' De houding van veel rechtse partijen in Europa, die vaak kritischer tegenover migratie stonden, leek te zijn: 'Doe uitschijnen dat je eigenlijk wel tegen massamigratie bent, maar wees niet te expliciet om te voorkomen dat je met extreme partijen wordt geassocieerd.'

Nochtans dringt een beleidsvisie zich op. Onderzoek leert dat beleidskeuzes de integratiesnelheid wel degelijk beïnvloeden. Integratie verloopt trager bij een zogenaamd multicultureel beleid. Mensen zijn geen goederen maar dragers van cultuur, normen en waarden. Multicultureel beleid heeft meetbare effecten. Zo zijn migranten nogal eens minder vaardig in de taal van het gastland. Volgens onderzoekers zijn een gemeenschappelijke identiteit, inbedding in het sociaal weefsel en taal een belangrijk draagvlak voor de coöperatie die nodig is voor een welvarende maatschappij.

Ook een uitgebreider stelsel van sociale uitkeringen remt de integratie af. Zelfs het bescheiden inkomen van een bijstandsuitkering lijkt velen aantrekkelijk, en dus is de motivatie zwakker om het inkomen te verhogen door een baan te zoeken. De combinatie van multiculturalisme en genereuze bijstandsuitkeringen vertragen de integratie thuis en op het werk.

De Amerikaanse onderzoeker Robert Putnam heeft ook aangetoond dat het sociaal netwerk van de doorsneemigrant ondanks zijn ontworteling vaak hechter is dan dat van de doorsnee-autochtoon. Die laatste heeft steeds vaker minder hechte netwerken.

Kiezers

Hoe het beleid tegenover bepaalde gedragingen van immigranten - zoals het dragen van een sluier in de openbare ruimte - staat, is allesbehalve onschuldig. In Frankrijk vindt zowel links als rechts het dragen van de sluier onverenigbaar met het ideaal van broederschap. De sluier dreigt nieuwkomers nog meer op te sluiten in hun eigen netwerken.

Het kiessysteem bepaalt in sterke mate hoe groot de rol van migratie in het politieke debat is. In heel wat landen woog de onrust van het brede publiek over dit thema lang niet door omdat 'extreme' stemmen konden worden genegeerd. Dat heeft echter vaak ook een gezond debat over immigratiebeleid verhinderd.

Intussen zien veel kiezers immigratie duidelijk als de belangrijkste kwestie waarmee hun land wordt geconfronteerd. Om het thema eindelijk ernstig te nemen, is het dringend tijd voor het erkennen van feiten en voor een open debat zonder taboes.

Eerder voerde ik al aan dat veel factoren de migratiestromen de komende decennia nog fors zullen doen oplopen. De tijd dringt dus om eindelijk een strategie te ontwikkelen in plaats van op automatische piloot te blijven rijden met alleen symbolische beleidsdaden rond individuele gevallen.

Deze opinie verscheen in De Tijd op 24 oktober 2017.

Ivan Van de Cloot

Chief Economist Itinera © - www.itinerainstitute.org

Leven in tijden van ongelijkheid

We zijn alweer een jaar ingerold met alarmerende ongelijkheidsstatistiek. Aangevoerd door ongelijkheidsgoeroe Thomas Piketty, melden onderzoekers dat ongelijkheid wereldwijd toeneemt omdat de inkomens en vermogens van de top 10 procent sneller groeien. Ook in het Westen stijgt de ongelijkheid, in de VS meer dan in Europa. De onderzoekers stellen dat 'ongelijkheid kan leiden tot politieke, economische en sociale catastrofes'.

Gelukkig is er België nog. Leuvense economen becijferden dat inkomensongelijkheid in België maar matig verdiept. Hoe zalig is het in België te leven en bijvoorbeeld niet in de Verenigde Staten of in China waar, aldus Bloomberg, de allerrijksten gemiddeld twee miljard dollar rijker werden in 2017, zegge en schrijve meer dan vijf miljoen dollar extra per dag.

Wie Piketty en co volgt, moet in België een modelland en in de VS een kerkhof vinden. Laten we even de proef op de som nemen. Wie zijn de Amerikaanse topverdieners die wegsnellen? Bekijk de lijstjes van Forbes en Bloomberg en je vindt vooral selfmade miljardairs. De wereldkampioen rijker worden van 2017 is Jeff Bezos van Amazon, gevolgd door andere superondernemers. Hun rijkdom is de waarde van hun bedrijf.

Bijna 70 procent van de vierhonderd allerrijkste Amerikaanse families zijn eerste generatie ondernemers. Hun aandeel stijgt: het is bijna verdubbeld op veertig jaar. Slechts één op zes van alle

Amerikaanse miljardairs is een pure erfgenaam. De rest is rijk geworden door waarde te creëren en handel te drijven. Ze zijn geen oorzaak van catastrofe maar een symbool van succes.

Gezonde marktomgeving

Je hoort mij niet zeggen dat die miljardairs heiligen zijn. Mijn punt is dat we ons moeten afvragen waar hun miljarden vandaan komen. Is het door politieke collusie of door corruptie, zoals in China of Rusland? Is het door oneerlijke handel of uitbuiting in ontwikkelingslanden? Is het door monopolie of overheidssteun? Of is het goede ongelijkheid die verdiend is door innovatie en ondernemerschap in een gezonde marktomgeving?

We gooien topbedriegers en topondernemers op één hoopje als we het onderscheid tussen goede en slechte ongelijkheid niet maken. Ongelijkheidsstatistiek negeert dat fundamentele onderscheid waarvan ons aller welvaart afhangt. Een andere econoom berekende dat de VS nauwelijks van Europa zou verschillen indien Silicon Valley, Wall Street en de kenniscluster rond Boston uit de Amerikaanse ongelijkheidsstatistiek worden weggeknipt. Zou die egalitaire VS dan beter af zijn?

Ongelijkheid in de VS ligt aan veel zaken gebonden, maar één ervan is leiderschap in economische groeisectoren die wij in Europa te weinig hebben. De gemiddelde leeftijd van de grootste bedrijven ligt er veel lager dan in Europa. Bijna de helft van alle private investeringen in onderzoek en ontwikkeling in de VS verloopt via bedrijven die na 1979 werden opgericht, tegenover minder dan twintig procent in Europa.

Gouden kansen voor talent

Een belangrijk deel van de economische ongelijkheid is het rechtstreekse gevolg van economische ontwikkeling. De combinatie van kenniseconomie, technologie, internet en globalisering biedt gouden kansen voor talent. Superondernemers zijn daarin economische apatriden: zoals topsporters verdienen ze op wereldschaal. Natuurlijk worden ze sneller rijker dan wie alleen nationaal verdient, maar dat doen ze niet ten koste van hen.

Achter de miljardairs van de globalisering staan miljarden werknemers in ontwikkelende landen die uit bittere armoede richting middenklasse opschuiven. Achter Steve Jobs, Bill Gates, Mark Zuckerberg en andere iconen van het computer- en internettijdperk staan miljoenen kenniswerkers met betere jobs en hogere inkomens. Dat heet verdienste en vooruitgang.

Dat moet ons niet blind maken voor gevaren. Die zitten niet zozeer in inkomensverschillen maar in inkomensmobiliteit. Datzelfde België waar de inkomensafstanden minder toenemen is ook het land waar niet-Europese immigranten het minst kans maken op vooruitgang. Als onze hoge minimumlonen en rigide arbeidsregels de ongelijkheid drukken tussen werknemers, dan beletten ze ook werkzoekenden om werknemer te worden. In de VS zijn vier op de tien van de vijfhonderd grootste bedrijven opgericht door immigranten. Naar welk land zou u willen immigreren?

Gelijkheid van kansen

Gelijkheid van kansen is de blinde vlek in het ongelijkheidsdiscours. Daarvoor moeten we achter de cijfers kijken, naar de verandering van gezinssamenstellingen, de evolutie van huwelijkspatronen, de emancipatie van de vrouw, de instroom van vooral arme immigranten, de vergrijzing. Gezinnen zijn de

eenheid van ongelijkheidsmeting en de gezinnen zijn ongelofelijk divers geworden. Een tweede belangrijke grondstroom van economische ongelijkheid is dus sociologische, etnische, culturele en generatie-verscheidenheid. Ook daarin volgt Europa waar Amerika voorgaat.

We kunnen niet én de gezinnen vrijmaken én de vrouwen volwaardig laten verdienen én massa-immigratie toelaten en verwachten dat gezinsongelijkheid niet toeneemt. Tegelijkertijd is ongelijkheid de vaststelling dat in dezelfde samenleving, met dezelfde economie en dezelfde sociale bescherming, verschillende groepen gemiddeld diep-ongelijke levenstrajecten kennen. Het gaat niet over de kloof tussen arm en rijk in een bepaald jaar, maar over hardnekkige groepsongelijkheden over de jaren heen.

Leven in tijden van ongelijkheid vergt dus een beter begrip van de ongelijkheidsorzaken. Als ongelijkheid het resultaat is van economische vooruitgang en verdienste, dan moeten we die vieren met de ambitie voor nog meer, bredere en zuivere economische groei. Meer, omdat we in België te weinig meedoen aan echte doorbraken. Breder, omdat buiten de topsectoren onze productiviteit stagneert. Zuiver, omdat de vermenging van politiek en economie zowel nationaal als internationaal een pijnpunt is. Dat impliceert onder andere eerlijke concurrentie en faire belastingen.

Gezinsdiversiteit

Als ongelijkheid de reflectie is van gezinsdiversiteit dan mogen we ons gelukkig prijzen met een samenleving die vrijer, opener en inclusiever is geworden. Maar dan moeten we ook beseffen dat sociaal beleid voor kansengelijkheid achterop hinkt. De samenleving polariseert en daarop polariseert de kenniseconomie verder. Levenstrajecten liggen vast van voor de eerste schooldag en worden nadien alleen doorgetrokken. Dat is slechte ongelijkheid. We moeten kantelen richting een sociaal beleid van vroege investering en emancipatie, dat per definitie progressief zal zijn.

Het alarmisme van de ongelijkheidsdata mag ophouden. Voor het eerst in de geschiedenis van de mensheid is vooruitgang planetair. Armoede is wereldwijd spectaculair gedaald. Een stuk van onze binnenlandse ongelijkheid, door druk op industriële productie, is de keerzijde van een dalende ongelijkheid tussen ons en de landen waarnaar productie is verschoven. Dezelfde technologische revolutie die inkomens polariseert, betekent betere levens voor miljarden mensen.

Ongelijkheid is ofwel vooruitgangseffect, ofwel achteruitgangssymptoom, ofwel goede ongelijkheid die verdienste en kansen realiseert, ofwel slechte ongelijkheid die verdienste en kansen fnuikt. Onze ongelijkheid is vooral ongelijke vooruitgang in een economie die succes met inspanning verbindt. Tegenover risico's van plutocratie of predestinatie kunnen alleen sterke democratie, open economie en stevig sociaal beleid soelaas bieden. Achter de ongelijkheid de problematische oorzaken aanpakken, kan ons verenigen. Ongelijkheidsobsessie zal enkel verdelen.

Weergave van een column in Trends, geschreven in eigen naam.

9 januari 2018

Marc De Vos

Directeur Itinera © - www.itinerainstitute.org

Prof. dr. Marc De Vos is hoogleraar arbeidsrecht, Europees recht en inleiding tot de rechtsstaat UGent en VUBrussel. Hij is auteur o.m. van 'Ongelijk maar fair' (LannooCampus 2015). Hij schreef eveneens mee aan 'De Verlichting uit Evenwicht'.

Info: De Verlichting uit Evenwicht?

1 juni 2016

Brussel 22 maart 2016 ... de globale wereld werd plots wel héél klein. Twee dodelijke terreuraanslagen in Brussel, meer dan 30 doden, 300 gewonden. België, dat met zijn buitenlands beleid altijd een deel van de oplossing wilde zijn, werd deel van het probleem, gekwalificeerd als vijand in een exotische oorlog die zijn slagveld tot het hart van Europa en van Brussel verlegde. En dat door jongeren die een groot deel van hun leven bij ons doorbrachten en van wie velen onze nationaliteit hebben. Op 13 november 2015, met de dodelijke raids in Parijs, was België al meer betrokken dan we wensten - leverancier van daders en medeplichtigen, broedhaard van foreign terrorist fighters.

Confronterend, nooit verwachte of voorziene gevolgen van desolate vervreemde jongeren die zich het hoofd gek laten maken door een gewelddadige terreurbeweging, die het voorwendsel van een religieus geïnspireerde heilsstrijd niet doorzien, die zich met blinde haat keren tegen het land waarnaar hun ouders of grootouders migreerden. Zo werd een geopolitiek wereldconflict op moorddadige wijze binnen onze grenzen gesleept. De gewelddadige aard van deze ontwikkeling oversteeg elke redelijke analyse. Maar ze was wel gevreesd en door sommigen zelfs aangekondigd, als uitloper van de gedestabiliseerde situatie in het Midden-Oosten. Daar dook nu een nieuwe partij op met nooit geziene barbarij, ook tegenover de eigen bevolking en geloofsgenoten.

De eerlijkheid gebiedt om te beseffen dat de vatbaarheid van jongeren van bij ons voor deze waanzin ook een pijnlijk gevolg is van gaten in ons migratie- en integratiebeleid. Dat zij zover heen konden geraken is zowel het gevolg van hun falen als van forse inefficiënties in ons beleid - een gedeelde verantwoordelijkheid. Die analyse is al vele malen gemaakt en voorzien van beleidsaanbevelingen waarvan blijkbaar niet werd gedacht dat ze zo urgent waren.

Geweld, misbruik van gezag en van godsdienst en de daaruit voortvloeiende terreurdaden zijn van alle tijden. We zijn geneigd onze democratie als een evidentie te zien, maar dat is ze niet. In werkelijkheid leven zes op de zeven wereldburgers, 86 procent van de wereldbevolking, in regimes die gekenmerkt zijn door grote tekorten in hun democratisch gehalte, het rechtsstatelijk karakter en het respect voor mensenrechten. België is van die verworvenheden een bakermat, maar niet altijd en niet op alle vlakken een baken.

De verschrikkelijke actualiteit van de aanvallen op onschuldige burgers, die gemotiveerd werden als gerechtvaardigde aanvallen op decadente samenlevingen, confronteert ons met de ernst van het geopolitieke onevenwicht en met de omstandigheid dat daarvoor nu wraak kan worden genomen op ons grondgebied, tegen landgenoten en door landgenoten.

Met de fatwa tegen Salman Rushdie (1989), met de aanslag op het World Trade Center in New York (2001) en met het protest tegen de Deense Mohammedcartoons (2005) hebben we de analyse nooit zo gemaakt. Het waren tekenen van toenemend geweld, van de export ervan vanuit het Midden-Oosten naar het Westen, en het kwam langzaam maar zeker dichtbij. Met de aanslagen op Charlie Hebdo in 2015 en op Le Bataclan en caféterrassen in Parijs kwam het geweld wel heel dichtbij, en terugkijkend moeten we de vraag durven te stellen of we voldoende als solidaire wereldburgers hebben gereageerd dan wel eerder geloofden in de vermeende veiligheid in onze cocon.

Er werd plots wel veel gesproken over ons samenlevingsmodel, de kern, de moderniteit, de Verlichtingswaarden, la République, 'waarden en normen'. Maar weinigen benoemden de inhoud ervan. Dat doet Itinera met dit normatief boekje wel: we willen zeggen waar het op staat. Wat de waarden en normen zijn waarvoor de Verlichtingsfilosofen in de achttiende eeuw voor het eerst gestructureerd opkwamen, in hun verzet tegen werelds en religieus absoluut gezag, met hun pleidooi voor de Rede en voor de menselijke persoon als actor. Niet als onderdaan maar als burger, niet als iemand die moet buigen voor andermans macht, maar als partij die samen met alle andere burgers de grondslag levert voor rechtmatig gezag. Legitiem en verantwoordingsplichtig.

We beschrijven wat vandaag de essentie van die inzichten betekent inzake gezagsorganisatie. We doen dat op normatieve wijze: vermits het om essentiële inzichten gaat, kan men er niet vrijblijvend tegenover staan. Ze zijn niet alleen verbindend in de zin dat ze vaak juridisch bindend zijn, maar ook - en misschien vooral - in de betekenis dat ze ons moeten verbinden als mensen die deel willen zijn van een samenleving en die zich daartoe horen te gedragen, als verantwoordelijke burgers.

Dit boek bundelt vier essays van vier auteurs, elk op haar of zijn vakgebied. De stijl van elke auteur is gerespecteerd, en ook haar of zijn inzicht: binnen een overzicht van grondslagen van ons samenlevingsmodel is er immers, bij definitie, ruimte voor nuance en eigen accenten. Toch vormen ze op spontane wijze een krachtig normatief geheel.

Met haar boek *Macht en Onmacht*, een verkenning van de hedendaagse aanslag op de Verlichting (2015) had Tinneke Beekman al een scherpe analyse gemaakt van de postmoderniteit die alles kapot relativeert, en van de aanslag op de Verlichting na de moordraaid op Charlie Hebdo. Ze is de best geplaatste auteur om de bronnen van het moderne denken uit de Verlichting te evoceren, en we zijn blij dat ze onmiddellijk is ingegaan op ons verzoek om als visiting fellow aan ons boek mee te werken. Haar essay toont sereen en kernachtig de historiek van dit denken en de grote inhoudelijke kracht lijnen die ook vandaag essentieel blijven. Het gaat om de waarachtigheid van de 'waarden en normen', en de waarde die zij behouden hebben.

Marc De Vos beschrijft de moderne civiele gezagsorganisatie die op de Verlichtingsbeginselen rust: wat betekent een democratische rechtsstaat, en hoe leeft die door in de actuele welvaartsstaat met culturele of etnische superdiversiteit? De moderniteit evolueert en steunt op voortschrijdend inzicht. Zoals de geschiedenis aantoont, kon en kan ze veel veranderingen en vernieuwingen in haar burgerlijke gezagsorganisatie absorberen. Zijn essay zet de kern van een moderne rechtsstatelijke democratie uiteen; die kan zich maar verder ontwikkelen indien burgers zich daar ook naar gedragen, met een volwassen burgerschap dat engagement veronderstelt voor de publieke zaak.

Daarop volgt mijn opstel over de uitingsvrijheid. Het slagveld van de maatschappelijke betwistingen wordt immers geleverd door de vrijheid van eenieder om haar of zijn mening te uiten. Extreme en radicale uitingen passen perfect in het kader van een op de Rede gebaseerde democratie, doch passen ze ook in een publiek discours dat steeds meer ruimte maakt voor emotionaliteit? Werkt de uitingsvrijheid zoals we die kennen ook wanneer het systeem waarvan ze deel uitmaakt intern of extern fundamenteel in vraag wordt gesteld? Expressievrijheid werkt maar bij tolerantie, wanneer men verdraagt dat ook anderen hun mening uiten, precies wanneer die anders is. De kern is om te leren incasseren op emotioneel vlak en te argumenteren op redelijk vlak. Met meningsvrijheid gaat traditioneel ook godsdienstvrijheid gepaard, doch binnen het kader van de rechtstatelijke democratie, niet daarbuiten of daarboven. Dat kader creëert ruimte voor ieders religieuze waarheid of geloof, maar niet voor een opgelegde waarheid of voor geloof als ieders individuele bron van recht. Alleen zo kunnen pluralisme en tolerantie ontstaan, zonder dewelke de rechtsstatelijke democratie niet kan bestaan.

Ivan Van de Cloot analyseert de evidentie die aantoont dat landen die deze beginselen erkennen als basis van hun organisatie, ook de landen zijn die waardecreatie mogelijk maken en waarin het economisch leven kan bloeien. Het zijn de regimes die meer dan andere de grootste voordelen combineren voor het algemeen belang en voor de individuele ontplooiing van de mensen die deel zijn van de samenleving. Regimes die het best de paradoxale combinatie van vrijheid en gelijkheid kunnen vormgeven, en die de flexibiliteit hebben om die soms heikele balans positief te doen evolueren. Zijn essay toont de waarde van de beginselen, niet omdat ze westers zijn of omdat we ze als dominante cultuur opdringen, maar omdat ze de beste grondslag vormen voor welvaart, vrede en voorspoed voor allen. We hebben de verantwoordelijkheid om de voorwaarden voor welvaartscreatie door te geven aan de volgende generaties.

Net nu we door globalisering en migratie niet langer de (vermeende) homogene samenleving zijn van het verleden, is het van belang om normatief het kader van dit samenlevingsmodel te beschrijven, en

de waarachtigheid en legitimiteit ervan. Niet uit misplaatst superioriteitsgevoel, maar omdat ieder die deel uitmaakt van de samenleving zich er maximaal in kan ontplooien, met inbegrip van haar of zijn religieuze overtuiging - welke ze ook is. Dat vergt van allen, van oude en van nieuwere Belgen, inspanningen om te kunnen omgaan met superdiversiteit en met verschil van religieus inzicht. We moeten allen leren dat het samenlevingskader voordelen biedt die rechtvaardigen dat de burgerschapsattitude prioritair is op al de rest, op de meest intieme gevoelens en overtuigingen, ook deze die religieus geïnspireerd zijn. Samenleven is niet vrijblijvend, het is een werkwoord.

Mijn dank gaat uit naar drie goede vrienden met wie ik dit boek tot stand mocht brengen en die elk excelleren op hun domein. Het was een rijke en verrijkende intellectuele ervaring die we met onze lezers willen delen.

Leo Neels

Algemeen directeur denktank Itinera©

Docent media- en communicatierecht UAntwerpen, senaatslid KU Leuven, voorzitter raad van advies AMS Family Wealth Institute, voorzitter Advisory Board Healthcare Management Centre Vlerick Business School

Auteur o.m. van 'Fabriek Journalistiek. Waarom media goed zijn voor u' (LannooCampus, 2014)